

Ольга Ігорівна БЕЗПАЛОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування
факультету № 3 Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

Наталія Юріївна ГРІДІНА,

*ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Проблеми гендерної нерівності загалом і гендерно обумовленого насильства зокрема останнім часом дуже активно досліджуються в демократичному суспільстві, хоча ця тенденція своїм корінням сягає ще кінця 19 століття до початку суфражизму, руху який мав своєю ціллю надання жінкам виборчого права та протестував проти дискримінації жінок в політичному, економічному та правовому вимірі [1]. Гендерна нерівність залишається основною перешкодою на шляху розвитку людини. Занадто часто жінки піддаються дискримінації в галузі охорони здоров'я, освіти, політичного представництва, на ринку праці, тощо. Це негативно позначається на розвитку їх здібностей і свободи вибору.

Сьогодні є два основних інструменти, що аналізують розвиток країн світу та демонструють відхилення у сфері гендерних відносин. Це Індекс гендерної нерівності, який використовується Організацією Об'єднаних націй разом з Індексом гендерного розвитку з 1995 року при аналізі людського розвитку, та Індекс гендерного розриву, на підставі його даних Всесвітнім економічним форумом з 2006 року складається Глобальний звіт про гендерний розрив.

В основі насильства за ознакою статі лежать гендерні стереотипи і переконання. Автори соціологічного дослідження «Сучасне розуміння маскулітності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок» провели опитування в результаті якого з'ясували, що станом на 2018 рік 41% чоловіків зазначають, що в Україні гендерної рівності вже досягнуто [2, с. 68]. Автори опитування дійшли висновку, що: «досить поширеними в громадській свідомості залишаються культурні практики, які визнають право чоловіків застосовувати фізичні покарання до власних дружин у певних випадках. Зокрема, 13% чоловіків, які були опитані в рамках даного дослідження, вважали, що побиття дружини власним чоловіком може бути виправданим у деяких ситуаціях, 18% чоловіків погодилися, що чоловік має право вдарити або побити власну дружину, якщо він дізнався про її зраду, 5% чоловіків – якщо дружина відмовляє чоловікові в інтимних стосунках. При цьому кожен десятий респондент дослідження підтримав думку, що жінка повинна терпіти прояви насильства з боку чоловіка, щоб зберегти власну сім'ю [2, с. 82]. «90% наших громадян, які потерпають від насильства, це жінки. Причини – стереотипи, що жінка – «берегиня дому», її функція – приготування їжі та догляд за дітьми. І щойно вона починає заявляти про свої права, то одразу ж піддається насильству – чи економічному, чи психологічному, чи фізичному, чи сексуальному» [3].

Гендерне насильство – це проблема, з якою стикаються люди в усьому світі. Жінки непропорційно більше страждають від насильства за ознакою статі. Ось чому сотні організацій зосереджені на подоланні насильства саме по відношенню до жінок. За даними Фонду народонаселення ООН кожна третя жінка у своєму житті піддавалася фізичному або сексуальному насильству. І ці дані навіть не включають в себе емоційне або фінансове насильство. Незважаючи на те, що гендерне насильство є широко поширеним явищем, його майже неможливо оцінити статистично достовірно через те, що жертви вважають себе згнаними і не повідомляють про випадки насильства, а також через відсутність у них доступу до засобів і заходів підтримки.

Поширеність насильства за ознакою статі в усьому світі значною мірою обумовлена системною гендерною нерівністю, яка позбавляє жінок, дівчат, а також меншини прав і душить їх голоси, щоб їх історії не були почуті та їх природні права людини можна було легко забрати. Цикл залученості жертви в насильство ускладнюється відсутністю справедливості, нестачею доступних ресурсів або відсутністю економічних можливостей, через які постраждала особа стає

залежною від кривдника. Наприклад, в Сполучених Штатах лише до 6% гвалтівників застосовується позбавлення волі. Це дозволяє насильникам продовжувати зловживати своєю владою, не побоюючись наслідків [4].

Міжнародне співтовариство визнало важливість боротьби з насильством щодо жінок та дівчат за допомогою ряду конвенцій і політичних рішень, в тому числі Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінської платформи дій та Стамбульської конвенції. Ліквідація всіх форм насильства по відношенню до жінок і дівчат і всіх шкідливих дій на даний час входить до Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року і є однією зі складових Цілей в галузі сталого розвитку (ціль 5.2 та 5.3) [5, с. 12].

Ці кроки призвели до того, що, за даними Індексу гендерного розриву в 2020 році Західна Європа стала регіоном, де гендерний розрив найменший (76,7%), випередивши Північну Америку, яка закрила 72,9% свого розриву, Латинську Америку і Карибський басейн (72,1%), а також Східну Європу і Центральну Азію. (71,5%). Регіон Східної Азії і Тихого океану (68,5%) випереджає Африку на південь від Сахари (68,0%), в той час як Південна Азія пододала 66,1% свого розриву і випереджає Близький Схід і Північну Африку, регіон з найнижчою результативністю (61,1%) [6, с. 20].

У лютому 2008 року Організації Об'єднаних Націй розпочала кампанію «UNITE, покликана покласти край насильству щодо жінок, на 2008-2015 роки». В рамках цієї кампанії Генеральний секретар очолює прискорені зусилля системи Організації Об'єднаних Націй по протидії насильству щодо жінок. У Рамковій програмі дій Генерального секретаря визначені п'ять ключових результатів, які повинні бути заплановані для досягнення в усіх країнах до 2015 року: прийняття та забезпечення дотримання національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини; прийняття та реалізація багатосекторальних національних планів дій; створення систем збору і аналізу даних; створення національних та / або місцевих інформаційних кампаній; систематичні зусилля з вирішення проблеми сексуального насильства в конфліктних ситуаціях.

Ця кампанія досі не припинила своєї діяльності та об'єднує в собі роботу 36 фондів / програм / спеціалізованих установ і фінансових установ ООН та 6 міжвідомчих механізмів і заходів у сфері протидії насильству проти жінок [7]. Серед них такі як: ООН Жінки, Програма розвитку ООН, Фонд ООН у галузі народонаселення, Об'єднана програма Організації Об'єднаних Націй по ВІЛ/СНІД або ЮНЕЙДС, Дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ, Управління Верховного комісара ООН з

прав людини, Всесвітня організація охорони здоров'я, Управління ООН з наркотиків і злочинності, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Світова продовольча програма.

Ефективне подолання проблеми гендерно обумовленого насильства можливе лише за співпраці неурядових організацій з урядами країн та роботи у різних сферах впливу. Країни, в яких уряд ефективно використовує ресурси, що можуть надати неурядові організації, та імплементує їх рекомендації в діяльність підпорядкованих національних служб, шляхом прийняття відповідних регулятивних документів та забезпечення їх діяльності, демонструють значно менші показники гендерного розриву, гендерної нерівності та насильства за ознакою статі зокрема (наприклад, Швеція, Норвегія, Данія, тощо) або прогрес у покращення цих показників (як Грузія). І, звісно, це неможливо без підвищення обізнаності серед населення щодо масштабів проблеми та її негативного впливу, покращення сфери надання послуг для постраждалих від насильства за ознакою статі та збільшення об'єму профілактичних дій.

Дослідження закордонного досвіду щодо протидії гендерно обумовленому насильству дає підстави виділити наступні заходи, які можуть бути запроваджені в Україні:

1. Проводити навчання працівників закладів охорони здоров'я та закладів освіти навичкам виявлення ознак насильства у постраждалих жінок та дітей. Реалізовувати практичні заходи з тренування лікарів, медичного персоналу, педагогів різних ланок навичкам спілкування з особами, що постраждали внаслідок насильства за ознакою статі.

2. Розмежувати притулки для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, що утворюються місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, ґрунтуючись на прикладі досвіду Грузії, на кризові центри з більш коротким терміном перебування (до одного місяця) і спрощеним режимом отримання допомоги та власне притулки для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі в тому вигляді, як вони існують зараз.

3. За прикладом Республіки Молдова та Італії реалізувати ефективну інформаційну кампанію у ЗМІ та соціальних мережах стосовно шкідливих наслідків насильства за ознакою статі та гендерної рівності з метою зміни усталених поглядів на гендер в сучасному українському суспільстві.

4. Вважаємо за можливе розробку та впровадження єдиної державної програми лікування для осіб, що вчиняють насильство, спрямованої на зміну їх поглядів і поведінки, що має бути

призначена судом в якості частини відповідальності за правопорушення. Це є важливим кроком, оскільки без роботи, спрямованої на виправлення кривдника, неможливо ефективно реалізувати заходи безпеки для постраждалої особи.

5. Створити механізм взаємодії суб'єктів, що взаємодіють з постраждалими власлідок гендерно обумовленого насильства, на підставі якого працівники закладів освіти, охорони здоров'я зможуть звертатись до правоохоронних органів в разі виявлення постраждалих осіб, а правоохоронні органи матимуть змогу ефективно відреагувати на такі звернення та притягнути винних осіб до відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Casciani D. The history of the suffragettes // BBC News : сайт. URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/3153388.stm (дата звернення: 23.04.2021).

2. Результати соціологічного дослідження «Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок». Київ, 2018. 128 с.

3. Трегубова Я. Гендерна нерівність: п'ять порушень прав жінок в Україні // Радіо Свобода : сайт. 08.03.2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html> (дата звернення: 23.04.2021).

4. Series: What Does That Mean? Gender-based Violence // Women for Women International : сайт. 21.11.2017. URL: <https://www.womenforwomen.org/blogs/series-what-does-mean-gender-based-violence> (дата звернення: 23.04.2021).

5. National study on violence against women in Georgia 2017 // UN Women : сайт. URL: <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20georgia/attachments/publications/2018/national%20vaw%20study%20report%20eng.pdf?la=en&vs=4230> (дата звернення: 23.04.2021).

6. Global Gender Gap Report 2020 // World Economic Forum : сайт. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf (дата звернення: 23.04.2021).

7. Global Knowledge Platform to End Violence against Women. URL: <https://evaw-un-inventory.unwomen.org/en> (дата звернення: 23.04.2021).

Одержано 25.04.2021